
Är utvärderingar övervärderade?

Carin Boalt

Byggnadsfunktionslära, LTH

Socialstyrelsen hade för någon tid sedan en konferens under rubriken "Att utvärdera strunt eller strunta i utvärderingen". Respektlösheten inför begreppet utvärdering är för mig ganska naturlig, eftersom begreppet används så lösligt och ges så skiftande innebörd. Det är under det senaste decennierna som utvärdering har blivit ett innebegrepp.

Förekomsten av mode- och trendmässighet inom forskningsvärlden är av stort intresse och det skulle vara önskvärt med en granskning och diskussion av dessa förhållanden. Sannolikt är företeelsen mest märkbar inom tillämpad forskning som är beroende av sektorsorgan för finansiering. Dit hör exempelvis byggforskningsområdet. Det finns gott om exempel på att vissa områden och angreppssätt bemöts positivt under någon tid och sedan inte uppmuntras. En period stod t ex aktionsforskning och brukarinflytande högt i kurs för att sedan dala. Någon har sagt: "Det bör gälla handikappade invandrare i glesbygd för att man ska få anslag i år." Det har gått något slags mode även i det som kallas utvärdering.

Vägledande har tydligen varit USA som hade stor tilltro till samhällsvetenskapens roll för att lösa sociala problem. Det utvecklades en omfattande utvärderingsverksamhet som huvudsakligen inriktades på samhällsutveckling bl.a inom pedagogik, administration och sociala insatser. Utvärderingsforskning växte fram som en ny disciplin. En skiljning av denna utveckling ges i Erik

Albaek: "Empiriske undersøkelser av anvendt samfundsvidenskab i USA" (Århus universitet 1986)

Medan utvärdering tidigare främst handlat om att belysa hur samhälleliga mål uppnåtts inom olika sektorer har intresse kommit att ägnas utvärdering av själva forskningen. Det verkar som om det anses möjligt att överföra erfarenheter från programutvärdering till forskning utan några större betänkligheter. I fråga om forskning har det i alla tider varit självklart att diskussion och kritik varit nödvändiga inslag. Det har skett i många former som seminarier, konferenser, ventilation i vetenskapliga tidskrifter, offentlig granskning av doktorsavhandlingar. Men detta har inte kallats utvärdering utan kritisk granskning.

I detta nr av Arkitekturforskning behandlas principer för utvärdering, och utfallet av några utvärderingar av svensk byggforskning. Här vill jag nämna den nyligen genomförda utvärderingen inom området "Properties of Housing-Conditions of Living", som utförts på uppdrag av BVN,

För denna utvärdering har anlitats framstående forskare från olika länder. Dessa har visat ett mycket mjukt handlag i fråga om utvärdering. De konstaterar (sid 4) "The norm of evaluation research would be to establish a set of criteria and to measure the quality of all the projects with respect to each of them". Men man konstaterar att detta förfarande skulle ge en "deceptively ordered picture of a turbulent reality".

Gruppen har i stället gått fram så att man först sammanfattar det sociala problem eller situation som föranlett forskningsidén. Sedan beskrivs syfte, teorier och metoder för projektet som helhet. Vidare anges i korthet resultat och slutligen ges sammanfattande omdömen om projektet. Expertgruppen för en diskussion om de enskilda utvalda projekten och om tendenser i svensk arkitektur/boendeforskning och ger generella synpunkter på önskvärd utveckling.

På det hela taget är gruppens omdömen mycket positiva. Den kritik som framförs är av konstruktiv art. Man påpekar att vissa studier inte har kunnat få en invändningsfri uppläggning och genomförande - ofta på grund av begränsade medel. De övergripande rekommendationerna för utveckling av arkitektur/boendeforskning gäller i stor utsträckning ökade kontakter mellan forskare från olika discipliner, internationella kontakter och jämförande studier. Man framhåller önskvärdheten av longitudinella studier. Terminologin behöver utvecklas och större uppmärksamhet bör ägnas åt spridning och nyttiggörande av resultat genom förbättrade kontakter mellan forskare och praktiker.

Dessa rekommendationer stämmer väl överens med vad som ofta framhålls av de svenska forskarna. Den vänliga tonen och försöken att verkligen sätta sig in i de granskade forskningsprojekten gör på mig ett mycket sympatiskt intryck. Hela uppläggningsgranskningen kontrasterar alldeles tydligt mot utvärdering där man sätter upp ett antal kriterier och bedömer varje forskningsprojekt mot dessa.

Efter dessa allmänna funderingar kring utvärdering av forskning vill jag försöka pröva hur jag skulle gå tillväga om jag blev uppmanad att utvärdera den sektor av forskningen som gäller boendet. Jag har nyligen färdigställt en översikt av svensk boendeforskning med en

återblick på utvecklingen ungefär från 1930-talet.

I denna kunskapsöversikt ingår ca 550 referenser. Det har självfallet varit svårt att avgränsa området "boende" på ett vettigt sätt. I stort sett ingår arbeten där något slag av samband människa/miljö behandlas. Översikten gör inte anspråk på att vara fullständig; man vill framförallt visa hur utvecklingen har sett ut, vilka problem som tagits upp och hur olika discipliner och institutioner har ägnat sig åt forskning på detta område. I denna kunskapsöversikt - som i andra som jag har arbetat med - framhålls bestämt att det inte är fråga om någon kvalitativ granskning av forskningsprojekten. Det sägs här (liksom i andra sammanhang) att det skulle vara önskvärt men att det skulle kräva en mycket bredare uppläggning

Det skulle krävas en granskning av förutsättningarna för de olika projekten. Det gäller anknytning till teoribildning och metodutveckling inom det mycket skiftande forskningsområdet och förutsättningar i fråga om forskarmiljöer som ger möjlighet till kritisk granskning och handledning. Det förefaller mig som en stor del av det som kan kallas samhällsvetenskaplig byggforskning lider allvarlig brist på handledning och stimulerande forskarmiljöer. Detta hänger samman med att det här ofta gäller ett tvärvetenskapligt angreppssätt där ansvaret för handledning blir oklart. Det har varit svårt att bygga upp en adekvat forskarutbildning på arkitektursektionerna. Det skulle vara bra att granska denna verksamhet, som ter sig mycket olika på de utbildningsställen.

Jag tror alltså att det är synnerligen viktigt att börja inifrån med kritisk granskning och självkritik.

Expertbedömningar och sk utvärderingar kan ge en del bidrag men den överdrivna tilltron på utvärdering som ett medel att höja forskningskvaliteten innebär risker.